

מעטא עמיקתא

גליון יג' - פ' אמור ה'תש"ע / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם מותר לשרוף בגדים יקרים לכבוד הילולת רשב"י

הנה יש מנהג לעלות בלייג בעומר על קברו של רשב"י ושורפים שם בגדים וכלים לכבודו. ולכאורה יש לעורר עי"ז אמאי לא חוששין משום "בל תשחית", והרי השחתת שאר דברים חוץ מאילני מאכל כמו כלים וכדו' אסורה מה"ת לכמה פוסקים, ועכ"פ אסורה מדרבנן [עיין רמב"ם (לאוין נו) **וביד החזקה** (מלכים פ"ו, ה"ט), **חקרי לב** (מ"ב ח"א ס"י יא), גר"ז (שמירת הגוף אות יד), ועוד].

ויש לדון האם במקום שמשחיתים דבר לצורך מצוה או מנהג וכדו' האם איכא בזה משום איסור בל תשחית, דלכאורה יש סברא לומר שלא חשיב השחתה אלא תיקון. ולכאורה מצינו סתירות בזה, שהרי שנינו **בקיזושין** (נב) רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח וכו', והקשו שם והא קעבר משום בל תשחית, ותירצו דעבד ליה בפומבייני (במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך, רש"י). וחזינן מהא שאסור להשחית דבר אפילו לתועלת לורזי הון למצוות (דבזה איירי שם כמבואר **בריטב"א** (שם ד"ה הא)).

מאיידך מצאנו **בברכות** (לא) "רב אשי עבד הלולא לבריה, חזינהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא, אייתי כסא דזוגיתא חירותא ותרב קמיהו ואעציבו, ע"כ. ועיין **בתוס'** (שם ד"ה אייתי כסא) דכתבו דמכאן נהגו לשבר זכוכית בנישואין. ועיין **בב"י** (סי' תקס ד"ה ותיקנו להניח) שכתב בשם הכל בו (סי' סב) שפשט המנהג לשבר הכוס אחר שבע ברכות. וכן פסק **הרמ"א** (שם סעי' ב) "יש מקומות שנהגו לשבור כוס בשעת החופה". וכתב **הפמ"ג** (מ"ז ס"ק ד) דאין בזה משום בל תשחית כיון שעושיין לרמז מוסר למען יתנו לב, עיי"ש. וכן הביא **המ"ב** (שם ס"ק ט) להלכה. ומבואר שכל שיש תועלת מצוה אין משום בל תשחית.

וכן מבואר **במו"ק** (כד), "אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב, קרע עליה תריסר מני, אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה". ועיין **ביעב"ץ** (שם) שכתב שאין בזה משום בל תשחית שהרי שורפים על המלכים, ותי"ח עדיף ממנו, ע"כ.

ועי"כ צ"ל דלעולם לצורך מצוה ליכא משום בל תשחית, אלא שבמקום דאיכא דרכא אחריתי איכא משום השחתה, ועי"כ רב הונא שהיה יכול לעשות ע"י שיקרע בתפירה אם לא היה עושה כן היה אסור משום בל תשחית. וכן מצאתי שיצא לחלק **החיק"ל** (מה"ב יו"ד סי' יא ד"ה וש"ר דה אנמי ל"מ שהרי אמרו).

שו"מ **בשו"ת תורה לשמה** (לבו איש חי שאלה ת) שהוכיח מהגמ' בברכות הני"ל שכל שהוא מתכוון לשם מצוה ליכא בזה משום בל תשחית, ועפ"ז כתב כי מנהג ישראל שהולכים בליל לייג לעומר במירון ושם מדליקים חתיכות בגדים חשובים לכבוד רשב"י זיע"א אין לפקפק ע"ז מאחר שהם מתכוונים לשם מצוה.

אולם **החקרי לב** (שם) מסיק בנוגע למנהג הני"ל דאיכא בזה משום בל תשחית, "ולבי אומר לי דאין רצונו בכך", והא דשורפים על המלכים אינו כי אם במלכים, ובעת מיתה, ורק שורפים מטתם וכלי תשמישן. וכן דעת **השואל ומשיב** (מ"ח סי' ט). ועיין **בארחות רבינו** (ח"ב עמו' צו אות יד).

אבל שוב העירוני מדברי **הקונטרס כבוד מלכים** (להגר"ש העליר ראב"ד ע"ה"ק צפת נדפס בשנת תרע"ד) שדחה דברי החיק"ל, וסיים שם "וומעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי פה מרבני קשישאי רבני הספרדים אשר אבותם ראו וספרו להם כי הרב הקדוש רב חיים בן עטי"ר (בעל האור החיים הק') הוא בעצמו שרף כמה בגדים יקרים לכבוד רשב"י וכו'. וזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל ויחוש לגאלנו במהרה בימינו אכי"ר". ועיין **בישועות מלכו** (להג' מקוטנא ליקוטי תורה על קהלת ד"ה מנהג בא"י) שכתב שטעם המנהג הוא משום שרשב"י היתה במדרגה דאדה"ר לפני החטא ולכן ישב ללא בגדים, וזכר לזה שורפין הבגדים לאות שהיה צדיק וא"צ למלבוש. אלא דע"י עוד **בחת"ס** (יו"ד סי' רלד) דאין דעתו נוחה במנהג שבלייג בעומר בין יושבי א"י אשר ממרחק יבואו לעה"ק צפת ועושים יום שמחה להדלקה. והביאו **בפת"ש** (סי' רנא ס"ק ד).

האם המדבר לשון הרע עובר גם על איסור ביטול תורה

[נכתב בגליון ב', ונשנה שוב משום הדברים שנתחדשו]

כבר ידוע ומפורסם ביאורו של רבינו הגר"א [בליקוטים בסופו שנות אליו עמ"ס ברוכות] על מאמר התנא באבות פ"ג מ"א "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון": "דין" הוא שדין אותו על שעבר עבירה, ו"חשבון" הוא בשעה שעשה העבירה באותו שעה היה יכול לעשות מצוה או ללמוד, וזהו "חשבון" שמחשבים העיתים ורגעים שהיה לריק ומעשישין אותו על זה, מלבד שעושיין אותו על העבירה גופא שעשה, עכ"ל.

והנה מצאתי בספר "תשובות וכתבים" מהחזו"א סימן ע"ה בזה"ל: כתב הגר"א יו"ד ז"ל (שארית יעקב ח"א שבת ס' ט' סוס"ק ועש"ט). בהא דאיאת (שבת צה, א) "גודלת ופוקסת משום בונה" ז"ל: תימה שאף כל אורג ותופר לחייב נמי משום בונה, וכל שכן בקולע נימין שהביאו התו"ה וכו', וצ"ע. ותי"ח מו"ר [החזו"א] דכיון דחלקינהו קראי לא מערבינן להו, וכדמוכח הכי גם בעוד הרבה מדיני התורה דלא מערבינן להו ליתן את של זה בזה וכגון באבות ותולדות הנזיקין, וכן בלשון הרע אינו עובר משום ביטול תורה לדעתו, וכן כו"ב, ע"כ.

והנה מש"כ שכשמדבר לשה"ר אינו עובר על ביטול"ת לדעתו, צ"ב. דמלבד מה שבדברי הגר"א הנ"ל מבואר לא כך, הרי לכא"ג גם החזו"א לא מיירי אלא כגון באורג ותופר דאף שבפעולת האריגה נעשים שתי מלאכות דהיינו בנין ואריגה, אך התורה לא חייבה שני חיובים על תוצאה אחת, ודמיא למש"כ במו"ק ב' ע"ב דמשקה זרעים אינו חייב גם משום זורע וגם משום מורש. אבל מה ענין זה ללשה"ר וביטול"ת שהתוצאות נפרדות, ודמיא למש"כ בשבת ע"ג ב' דהזומר וצריך לעצים חייב משום קוצר ומשום זומר. [ומלשון החזו"א נראה שאם היו אורג אין בזה משום בונה כלל, ולא רק שא"א לחייבו, והיינו שהתורה קבעה ל"ט מלאכות וכל אחד נקבע בשמו, ומה שנקרא אורג זה שמו זה חיובו, ואין בזה משום בונה כלל].

ועיין ג"כ בחפץ חיים (עשין יב) שכתב שבזמן שמספר לשה"ר ורכילות עובר על מצות עשה של למוד התורה. וגם בשערי תשובה לרבינו יונה (ש"ג אות ר"י) משמע שכשמספר לשה"ר עובר ג"כ על איסור ביטול"ת, וצ"ע. אולם שו"ר בספר זכר שמואל שהובא לקמן, שהחזו"א אמר זאת להדיא על דברי החפץ חיים הנ"ל.

[והנה בהערות הגר"ח קניבסקי שליט"א בריש הספר הנ"ל כתב על זה בזה"ל: בקו' הרש"ש מגילה דף ג' מבטלין ת"ת למקרא מגילה, וכי מגילה אינה ת"ת. ותי"ח (מרן ז"ל) דכשמכוין לשם מצות מגילה אין לו ענין ת"ת דשם אחר הוא, ע"כ. ובספרו "שיח השדה" ברכות יא, ב, כתב: בברכות דף י"ב גדול הקורא "ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה כו', ולכא"ו צ"ע דהא פשיטא דקורא בעונתה עדיף דהא בק"ש יש בה גם מצות ת"ת וגם מצות ק"ש, ובת"ת עצמה אין בה אלא מצות ת"ת ומה צריך ראיות לזה, אע"כ דאין בק"ש מצות ת"ת, והטעם י"ל כיון דקורא לשם מצות ק"ש אין בזה מצות ת"ת שנושא זה משום מצוה אחרת, וסברא זו שמעתי ממרן חזו"א צ"ל, והביא כמה ראיות לזה כו', ע"ש. אמנם לענ"ד לכאורה גם זה אינו ענין להכא, דיש לחלק בין מצוות לשאר דברים, ועיין, ואכמ"ל].

והנה העירוני ידידו שמרן הגר"ז מברסקי צ"ל שאל על דברי הגר"א, דלכאורה גם זהו בכלל הדין עצמו, שהרי מי שחייב ללמוד ואינו לומד הרי הוא עובר על איסור של ביטול תורה, שהרי בכל זמן פנוי שיש לאדם עליו ללמוד, ובמה שעסק בעבירה אינו יכול להפטר מלימוד תורה, ובוודאי שיעשה על עון ביטול תורה, כי האם גנב יוכל לטעון שכיון שהיה עוסק בגניבה הוא היה פטור מלימוד תורה, וכיון שאין זו תשובה על ביטול תורה, שוב הרי הוא בכלל הדין, וא"כ מהו ענין החשבון. [הובא בשיחות הגר"א שך צ"ל (מחשבת מוסר ח"ג עמו' לג, וכן בח"א שיחה לג)]. [ועי' לקמן מה שהבאנו מהגר"י].

ומעתה אפשר שאדרבה חזינן מהכא שבדברי הגר"א מבואר כדברי החזו"א שא"א לחייב על מעשה אחד משום שני דברים, ולכן הוא בכלל "חשבון" ולא בכלל ה"דין", שאינו עובר בלאו, אבל מ"מ יש עליו תביעה.

ושוב מצאתי כן במכתב מאת הרה"ג שמואל זצ"ל בהגר"מ גרינימן שליט"א, (זכר שמואל, בריש חידושים עמ"ס שבת) שכתב ז"ל: ומה שהביא כתי"ל לפרש בכונת מרן ז"ל, [במה שהובא בשמו דבדבר לה"ר אינו עובר משום בטול תורה, דצ"ל דמיי"ר בגוונא שיעקר הדיבור הי' מותר והי' נצרך [ואין בו משום דברים בטלים], אלא דהרשיע במה שהוסיף גם בגנות פלוני, וכגון שתועלת הדיבור היתה מתקיימת גם בלא להזכיר שבאיש פלוני מדובר וכל כו"ב. דאף שבדאי אין שם האיסור עתה ביטול תורה אלא דיבור לה"ר האסור, קשה לומר שאינו עובר בביטול תורה, דסו"ס מי עדיפא לה"ר משאר דברים בטלים, דבדיבורם עובר משום בטול תורה, ובהכרח כנ"ל, אינו אמת כידוע ממרן ז"ל, אם כי פשוט שבעומק המשפט יהיה תביעה על כל עוברי עבירה גם על לבונה וביטולה של תורה, אבל מצד הלאוין והעשין, אין כאן אלא לה"ר, ולכן חשיב ליה הגר"א ז"ל בפירושו (על דין וחשבון) חשבון, ולא דין נוסף.

המשך בעמו' הבא

<p>העלון נתרם ע"י</p> <p>הרב צבי פרישמן שליט"א</p> <p>להצלחה בכל הענינים</p>	<p>לרפואת</p> <p>מרדכי דניאל בן מרגריטה חנה</p>
---	---

האם מותר לחלל שבת כדי להביא אוכל כשר לחולה שיש בו סכנה

נחלקו גדולי הראשונים, הלא המה **הרא"ש** (יומא פ"ח סי' יד) **הרשב"א** (סי' תרפט) **הר"ן** (יומא ד: ברי"ף) ו**הרמב"ם** (שבת פ"ב ה"א) האם שבת הותרה או דחוייה אצל פקו"נ, ונפ"מ בזה כגון היכן שהחולה צריך בשר, ונבילה מוכנת לפניו האם מותר לשחוט עבורו כדי שיאכל בשר כשר, דאם נאמר דשבת דחוייה דעת כמה ראשונים שאסור לשחוט עבורו, אולם אם שבת הותרה מפני פקו"נ, שבת זו נהפכת לחול לצרכי החולה ומותרת השחיטה עבורו.

ונתקשו האחרונים מה דעתם של השו"ע והרמ"א בענין זה [עיין **במ"א** (סי' שכח ס"ק ט) שמשמע מדבריו שלמד שהשו"ע פסק שהותרה שבת אצל פק"נ. ו**בפמ"ג** (שם) כתב שכפי הנראה שהב"י (עמ' תצג ד"ה והרמב"ם) פוסק דשבת דחוייה. וכן ס"ל **להחוי"י** (סי' רלו מובא בשערי תשובה סי' שלד אות ב) וכן נקט **הכה"ח** (שם אות פה) שדעת הב"י ששבת דחוייה דלא כהבנת המ"א].

והנה **הג' הרב שלמה קלוגר זצ"ל** (באלף לך שלמה סי' רצז) הוכיח שדעת השו"ע דשבת הותרה אצל פקו"נ, שהרי פסק (שם סי' שכח סעי' ח) שאפילו אפשר לעשות החילול עבור החולה ע"י נכרים מ"מ עושין ע"י ישראל. אולם הרמ"א שם דס"ל דעושין ע"י נכרים ס"ל דשבת דחוייה אצל חולה. [ועיי' **בעולת תמיד** (סי' שכח אות יד) שכתב שראיה גדולה להסוברים ששבת הותרה מפני פק"נ, מהא דאמרו אין עושין דברים הללו ע"י גוים וכי' אלא ע"י גדולי ישראל. וכן נראה דעת **הגר"ז** (שם אות יט)].

ובאמת היה נראה לומר דאין ראיה מהרמ"א שנקט שיש לעשות ע"י גוי, דס"ל דשבת דחוייה אצל פקו"נ, דאפשר דלעולם שבת באמת הותרה, אלא דכל היכא שאפשר לעשות בהיתר אין האיסור אלא בגדר דחוי. תדע **דבתשובת הרמ"א** (סי' עו באמצע תשובה) נקט דשבת הותרה אצל פקו"נ.

וכן מוכח **בביאור הלכה** (סי' רעח על סעי' א ד"ה מותר) שנקט דהיכן שאפשר להוציא החולה מהמקום אין לכבות הנר בשבילו, ואם כיבה הנר עובר על איסור תורה [לדעת הרמב"ם דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייבים עליה]. ועיי"ש דלא תלה זאת בשבת הותרה או דחוייה אצל חולה. ועיי"כ היינו טעמא דכל זמן שהוא יכול לעשות בהיתר, לא הותר שבת כלל. ועיי"ן עוד **באג"מ** (חוי"מ ח"ב סי' עט סוף אותיות ג-ד), ו**במנחת שלמה** (ק"י סי' ז ענף א אות ו ד"ה וגם נלע"ד לדעת). [וכן מבואר **בישועות יעקב** (ססי' שכח ד"ה תמן) בדעת הר"ן. ו**בחסד לאברהם** (תני' סי' סז ד"ה ואולם לפמ"ש דכשי"ש)].

ועיי"ן **ברמב"ן** (מובא במגיד משנה שבת פ"ב ה"א) שכתב דכל צרכי חולה אע"פ שיש בו סכנה, היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת, משנין ואין מחללין, והוא שלא יתאחר צורכו של חולה כלל בשינוי זה, עיי"כ. אולם **הרמב"ם** (שבת פ"ב ה"א) הביא דין זה דוקא באשה הכורעת לילד. (ועיי"ש במגיד משנה).

ועיי"ן **בעמק ברכה** (עניני יוה"כ אות ג) שכתב לבאר דעת הרמב"ן שאפילו אם פקו"נ הותרה לגמרי בשבת, מ"מ אין ההיתר אלא דוקא על מה שהוא צורך להחולה, משא"כ כל מלאכה שאינו צורך להחולה אין ע"ז שום היתר של פקו"נ בשבת, וא"כ כל מלאכה שאפשר לעשותה בשינוי נמצא כשעושה אותה כדרכה אינה מצרכי החולה כלל, שהרי סגי לו במלאכה בשינוי, ונמצא שעל אותה המלאכה כדרכו אין עלה ההיתר של פקו"נ. ובדעת הרמב"ם שאינו מצריך לשנות צ"ל דהוא מטעם חשש שלא יבוא לידי איחור בצורכי החולה אם יצטרך לשנות, עכ"ל. [עיין **ברמ"א** (סי' שכח סעי' יב) שפסק דעת הרמב"ן. אולם **השו"ע** (סי' של סעי' א) רק בענין יולדת פסק דבעינן שינוי משום הטעם שכתב המגיד החולקים על הרמ"א בסי' שכ"ח ביולדת, מודים דבעינן שינוי משום הטעם שכתב המגיד משנה שם]. ומכל זה מבואר כדברינו הנ"ל, ודו"ק.

אבל למעשה נפסק **בשו"ע** (סי' שכח סעי' יד) דשוחטים עבור חולה שיש בו סכנה, ואין אומרים נאכילנו נבלה. ועיי"ן **במ"ב** (סי' לט) שכתב כמה טעמים שאפילו אם שבת דחוייה מ"מ מותר לשחוט עבורו. ולפ"ז אם אין עבור חולה שיש בו סכנה, אוכל כשר, מותר לעבור על איסור תורה כדי להביא לו.

המשך מעמ' קודם

עוד כתב שם במכתב: ובעיקר יסוד זה, יש כיוצא בזה במשנה ברורה, דלא כמו שדעתו ז"ל בספר "חפץ חיים", שעל זה היו דברי מרן החזו"א ז"ל, עכ"ל.

והנה החפץ חיים (עשין יב) שכותב שבזמן שסופר לשה"ר ורכילות עובר על מצות עשה של למוד התורה, מביא בתוך דבריו גם את דברי הגר"א הנ"ל, ומבאר שלא ראה סתירה לדבריו בזה שהגר"א ביאר שהוא בכלל חשבון ולא בכלל דין. ולכאורה י"ל שהבין (כמו שמשמע בפשטות) שאין כוונת הגר"א שחשבון הוא לא דין, דבאמת גם הוא דין, אלא שהאופן שבו מגיעים לדין הוא ע"י חשבון.

וכעת מצאתי בחידושי הגר"י (סטענסייל, בקטע האחרון), שמבאר, שה'חשבון' בזה הוא, דכשעושה עבירה, הרי באותה מידה של מרצו לעשיית העבירה הלא יכול היה לעשות מצוה, ולכן הוא שעושים ליה גם על אי עשיית המצוה באותה שעה, אבל סתם כשלא עשה שום דבר א"א לעשות חשבון זה, ע"ש!.

עוד ביאור מצאתי במשך חכמה (בראשית יח, כח) [הסוגריים מתוך מש"ח המבואר] שכתב ז"ל: כי החטא יגדל לפעמים מצד החשבון, כי יש "דין" ויש "חשבון", ששוקל בדבר שהיה יכול לעשות מצוה ועשה עבירה תמורתה, וידון גם על זה... וכענין זה פירש הגר"א באבות מאמרם "דין וחשבון", ש"דין" הוא על עבירה שעשה, ו"חשבון" הוא מה שהיה יכול לעשות מצוה. וברור כי אין דנים רק על אותו אופן שעשה העבירה, אם עשה עבירה בפיו יחשב לו מה שלא עשה מצוה בפיו [וכן שפירש דנים באופן כללי על כל המצוות שיכול היה לעשות באותו זמן בו היה עוסק בעשיית העבירה כי אם באותם ה'כלים' בהם השתמש כדי לבצע את העבירה]. וא"כ נחזי' אנו, למשל אם חטא במעשה, הלא מחשבין לו מה שהיה יכול לעשות מצוה ע"י מעשה, ואין לו עונש רק על העדר מעשה [נסוף כמובן על העבירה שעשה]. אבל במחשבה שחשב בעבירה, מחשבין לו מה שהיה יכול להרהר במצוה ולחשוב במצוה, ומחשבה של מצוה מצטרפת למעשה [קידושי' מ,א, 'מחשבה טובה מצרף הקב"ה למעשה'. ורבינו מפרש 'מצרף' מחשיב]. א"כ אז היה לו שכר כמחשבה ומעשה, נמצא בהעדרו נעדר ממנו מחשבה ומעשה, א"כ לפי זה עונש ה"חשבון" גדול על המחשבה יותר מן על המעשה, וזהו מה שאמרנו, "הרהורי עבירה קשין מעבירה", היינו לענין עונש ה"חשבון".

ובשם הגר"א קוטלר זצ"ל (משנת רבי אהרן ח"א, שער תשיעי שיחה א אות ד) הובא, שנראה דדברי הגר"א לא נעתקו בדקדוק, דודאי גם על מה שלא עשה יש דין, ואם חיסר מצוה ביטל תורה דעונשה גדול מכל, ואדם נענש על כך והוא בכלל הדין שיש עליו. אך כוונתו ז"ל היא, דיש חשבון על הזמן עצמו, מחוץ לדין על מה שעשה או לא עשה, דכל שעותיו של האדם ספורות הן, ובכל רגע צריך להיות מצבו בהתאם לתכליתו כו'... ע"ש שביאר דבריו היטב. [נכתב ע"י הרב חנו שליט"א].

"צריך עיון"

במשנ"ב נ"ו ב' כתב, וצריך הש"ץ גם כן לומר בלחש יהא שמיה רבא וכו', אח"כ יתחיל יתברך בקול רם, ומקורו מהלבוש שכתב כהאי לישנא.

וצ"ע, דהנה כתב השו"ע ק"ד ז' גבי העומד בתפילתו, אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה, אלא ישתוק ויכוון למה שאומר שליח ציבור ויהא כעונה, וביאר המ"ב לקדיש היינו אמון יהא שמיה רבא, ויהא כעונה – לצאת יד"ח קדיש.

ואם צריך העומד בתפילה לצאת ידי חיוב קדיש וקדושה ע"י שומע כעונה, איך יצא יד"ח כשיאמר הש"ץ יהא שמיה רבא בלחש.

ואף לפי מש"כ בשו"ת אז נדברו ח"ט דכונת המ"ב לא בלחש ממש, דתיבה זו אין לה ביאור, אלא שאינו צריך להגביה קולו יותר מהמתפללים העונים, אכתי צ"ע דאכתי לא יוכל העומד בתפילתו לצאת יד"ח דאינו שומע יהא שמיה רבא מהש"ץ.

ואולי יש לחלק בין קדיש שקודם שמו"ע לקדיש שאחר שמו"ע, וצ"ע דלא אשכחן חילוק בהא. [הרב שמעיה דוד שליט"א]

לקבלת או הפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM